

Хроника

Предок – симбол етничког идентитета војвођанских Словака (изложба и каталог)

Александар Антуновић

У Галерији Зуске Медвеђове у Бачком Петровцу 8. августа 2021. године отворена је изложба Музеја војвођанских Словака *Предок – симбол етничког идентитета војвођанских Словака*, пројекта чији је аутор мр Катарина Радисављевић. Изложба је реализована заједничким радом Катарине Радисављевић и Маријана Павлова, кустоса-етнолога. Изложбу прати опширна публикација штампана на словачком и српском језику, у издању Музеја војвођанских Словака (Катарина Радисављевић, Маријан Павлов, *Предок – симбол етничког идентитета војвођанских Словака*, Бачки Петровац: Музеј војвођанских Словака, 2021).

Предок означава декоративни елемент који се аплицира на грудни део мушке кошуље и на крагну (у неким случајевима подразумева и манжетне) у традиционалном костиму Словака у Војводини. Изложба о предоку резултат је дугогодишњег етнолошког истраживања и сарадње између Музеја Војводине из Новог Сада и Музеја војвођанских Словака из Бачког Петровца. Реализацију изложбе и пратећег каталога финансијски

су подржали Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе са верским заједницама АП Војводине и Општина Бачки Петровац. Мр Катарина Радисављевић аутор је више изложби и стручних публикација које се односе на традиционално одевање, развој одређених елемената одевних целина и њихову улогу у истицању и конструкцији идентитета – етничког, националног, верског и социјалног. Један у низу таквих пројеката је изложба о предоку, која илуструје живот овог декоративног дела аксесоара од његовог настанка до првих деценија 21. века и места које заузима у спектру елемената материјалне културе која репрезентује етнички идентитет Словака у Војводини.

Живот кошуље са предоком и самог предока као специфичног декоративног дела словачког ношње представљен је кроз изложбу која је постављена у две сале Галерије Зуске Медвеђова у Бачком Петровцу. Изложба је конципирана тако да се може пратити типолошка подела предока на основу технике израде. Овај украс приказан је кроз засебне предмете и као саставни део кошуља. Највише изложених предмета спадају у групу на којима је примењена техника веза покрстице. Катарина Радисављевић објашњава да је ова техника била најзаступљенија у изради предока. На изложби се нашло деветнаест различитих предока израђених на овај начин. Неколико изложених предмета израђени су техником пуног веза са детаљима ажурне израде, која представља најстарију технику распрострањену у Словачкој (Радисављевић, 105). Предоци су израђивани и ткањем, а ова техника је ретко коришћена при њиховој изради. Приликом теренског истраживања у Кисачу забележен је процес израде предока ткањем. Вештина ткања предока спада у важан елемент нематеријалног културног наслеђа, а фото и видео материјал забележен приликом истраживања употпуњује изложбу. Поред наведених предока, изложба садржи и предоке везене сатен бодом, које одликује изражена флорална орнаментика, као и

оне украшене штиковањем, које се може сматрати препознатљивим елементом словачких народних ношњи у Војводини.

Изложени предмети воде порекло из разних места Бачке, Срема и Баната у којима словачка заједница чини већину или мањи проценат становништва. Највише приказаних музеалија део су збирке Музеја војвођанских Словака, док је мањи број позајмљен из фондуса Етнолошког одељења Музеја Војводине за потребе изложбе. Поред предмета, живот предока у традицијској култури словачке заједнице у Војводини је на занимљив начин илустрован делима сликарке Зуске Медвеђове. Радови прве словачке академске сликарке верно приказују предок, начин његовог ношења и употребу, у периоду њеног уметничког стварања. Ова дела важна су за увид у колорит на предоку у времену пре могућности израде фотографија у боји. Изложба је, такође допуњена интересантном фото документацијом која сведочи о присутности кошуља са предоком у животу заједнице војвођанских Словака у прошлости.

Каталог изложбе садржи два ауторска текста и каталошки део у коме су публиковане фотографије свих изложених предмета. Текст под насловом „О кошуљи с предоком – од настанка до елемента визуелног идентитета војвођанских Словака“ написала је Катарина Радисављевић. Маријан Павлов је аутор текста „Анализа истраживања из 21. века“.

У тексту „О кошуљи с предоком – од настанка до елемента визуелног идентитета војвођанских Словака“ реконструисана је путања коју кошуља са предоком прелази од свог настанка у Словачкој до његовог позиционирања у култури војвођанских Словака. Предок је производ рада једног броја словачких интелектуалаца на развоју националне свести у Аустроугарској, у другој половини 19. века, а данас репрезентује културни и етнички идентитет словачке заједнице у Републици Србији (Радисављевић, 10–13). На основу истраживања

стручне литературе, махом објављене грађе словачких аутора, као и литературе настале у време конструисања предока, публици су предочени закључци који говоре да овај феномен материјалне културе по свом настанку није био познат сеоском становништву, већ је представљао конструкт национално одређене словачке интелигенције, а да је у костим Словака из Доње Земље ушао под утицајем рада чехословачких женских удружења двадесетих и тридесетих година 20. века. Поред задовољавања симболичке стране идентитета, Катарина Радисављевић истиче да је предок одговарао модном репертоару поштованих, високопозиционираних чланова заједнице који су ношењем троделног одећа истицали своју припадност вишој друштвеној класи (Радисављевић, 38). Функције које кошуља са предоком има у идентитетском позиционирању Словака у Војводини, како у периоду њеног настанка, прихватања у Доњој Земљи, тако и у другој половини 20. и на почетку 21. века, ауторка смешта у теоријски концепт Ерика Хобсбаума о измишљању традиције. Поред значења националног симбола, предок с временом добија функцију симбола културног и регионалног идентитета. Улога кошуље с предоком у конструкцији идентитета Словака из Војводине огледа се и у пракси употребе овог дела традиционалног костима у самоидентификацији међу исељеницима/повратницима у Републику Словачку. Ауторка истиче да у процесу повратка једног дела припадника словачке заједнице из Војводине у Републику Словачку предок, поред елемента националне и етничке припадности, добија и димензију регионалне културе. Значајан извор и део теоријског оквира истраживања представља публикација темељног етнолошког истраживања Миле Босић *Народна ношња Словака у Војводини* (Нови Сад: Војвођански музеј, 1987).

У ауторском раду „Анализа истраживања из 21. века“ Марјана Павлова, кустоса-етнолога и сарадника на пројекту, кошуља с предоком је представљена у контексту савременог поимања овог елемента од стране чланова заједнице и начина на који се војвођански Словаци данас идентификују са њим. Изложба са публикацијом употпуњена је резултатима теренских истраживања аутора и анкетирања припадника словачке заједнице, као и дугогодишњег увида Марјана Павлова у живот овог културног елемента у савременој култури војвођанских Словака. Комплетан изложени материјал обрађен је у каталожном делу публикације, чији је аутор Катарина Радисављевић. Свака каталожка јединица садржи фотографију предмета и основне податке.

Пројекат илуструје промене у функцији, начину израде и ношења кошуље са предоком уз временску и социокултурну контекстуализацију, као и типологију на основу више параметара – врсти материјала, орнаменту, техници украшавања, месту украса, намени облачења. Поред предока као изолованог елемента, резултати истраживања садрже и типолошку поделу кошуља које су садржале овај декорисани сегмент. Изложба и књига као целина на веома сликовит и јасан начин објашњавају шта је то предок, на који начин један одевни елемент може да постане симбол колективног идентитета заједнице, а указују и на узроке трансформација његове функције у процесу конструкције тог идентитета. На примеру кошуље с предоком јасно је презентован феномен употребе материјалне културе у самоидентификацији у ширем културном, историјском и друштвеном контексту.

мр Александар Антуновић

Музеј Војводине, Нови Сад

Е-пошта:

aleksandar.antunovic@muzejvojvodine.org.rs

Примљено: 29. 10. 2021.

Прихваћено: 15. 11. 2021.